

Features of ensuring the safety of participants in criminal proceedings during pre-trial investigation

Azizkhon UMARKHONOV¹

University of Public Safety

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2023

Received in revised form

15 December 2023

Accepted 20 January 2024

Available online

15 February 2024

Keywords:

pre-trial proceeding,
criminal case,
investigator,
victim,
witness,
safety,
safety measures.

ABSTRACT

Today, ensuring participants' safety in criminal proceedings is becoming relevant in scientific research processes. Ensuring the safety of victims, witnesses, and other participants in criminal proceedings during the consideration of a criminal case allows us to carry out not only the preliminary investigation and judicial proceedings but also the process of pre-trial investigation, as well as the main functions in implementing criminal prosecution. The article discusses theoretical and scientific issues of ensuring the safety of participants in criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation. Of course, in this process, proposals and recommendations were developed aimed at increasing the effectiveness of the use of security measures by participants in criminal proceedings.

2181-1415/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol5-iss1/S-pp296-303>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Терговга қадар текширувда жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш хусусиятлари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

судгача иш юритиш,
жиноят иши,
терговчи,
жабрланувчи,
гувоҳ,
хавфсизлик,
хавфсизлик чоралари.

Бугунги кунда, жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш масалалари илмий тадқиқот жараёнларида долзарб бўлиб бормоқда. Жиноят ишини юритишда жабрланувчилар, гувоҳлар ва жиноят-процессининг бошқа иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш дастлабки тергов ва суд жараёнлари эмас балки терговга қадар текширувни амалга ошириш жараёни ва жиноий таъқибни амалга оширишда асосий

¹ Independent Applicant, University of Public Safety.

вазифаларини бажаришга имкон беради. Мақолада терговга қадар текширувда жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашнинг назарий-илмий масалалари кўриб чиқилади. Албатта, ушбу жараёнда жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлик чораларини қўллаш самарадорлигини оширишга қаратилган таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди.

Особенности обеспечения безопасности участников уголовного судопроизводства при досудебном расследовании

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

досудебное производство, уголовное дело, следователь, потерпевший, свидетель, безопасность, меры безопасности.

Сегодня вопросы обеспечения безопасности участников уголовного процесса становятся актуальными в научно-исследовательских процессах. Обеспечение безопасности потерпевших, свидетелей и других участников уголовного судопроизводства в ходе рассмотрения уголовного дела позволяет осуществлять не только предварительное следствие и судебные разбирательства, но и процесс досудебного расследования, а также основные функции при осуществлении уголовного преследования. В статье рассматриваются теоретические и научные вопросы обеспечения безопасности участников уголовного процесса на этапе досудебного расследования. Разумеется, в этом процессе были выработаны предложения и рекомендации, направленные на повышение эффективности применения мер безопасности участниками уголовного судопроизводства.

Терговга қадар текширув жиноятни фош этиш, далилларни тўплаш, айбдорларни аниқлаш, уларга жавобгарлик муқаррарлигини таъминлаш, жабрланувчининг манфаатларини ҳимоя қилишнинг муҳим бошланғич босқичидир. Бизнингча жиноий процесс иштирокчиларига нисбатан жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни имкон қадар тезроқ қабул қилиш шарт. Шу муносабат билан, терговга қадар текширув босқичида хавфсизлик чораларини қўллаш долзарб аҳамиятга эга.

Терговга қадар текширув босқичи жиноят процесси учун ноанъанавий бўлиб, сўнгги йилларда у жуда жиддий ўзгаришларга дуч келди. Жумладан, “Ўзбекистон Республикасининг ЖПКга ўзгартиришлар киритиш тўғрисида”ги 2017 йил 6 сентябрда қабул қилинган “Суриштирув институти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” қонуни асосида жиноят процессида терговга қадар текширув текширув босқичи киритилиб, тушунтиришлар, тадқиқотлар учун намуналар олиш, ҳужжатлар ва объектларни талаб қилиш, уларни ЖПКда белгиланган тартибда олиб қўйиш, суд

экспертизасини тайинлаш, уни ишлаб чиқаришда иштирок этиш ва эксперт хулосасини олиш ҳуқуқига эга бўлган шахсларга жиддий ўзгаришлар киритилди. Оқилона вақт ичида, воқеа жойлари, ҳужжатлар, буюмлар, жасадларни текшириш, ҳужжатли текширувлар, жасадларни тадқиқ қилишни талаб қилиш, ушбу ҳаракатларда иштирок этиш учун мутахассисларни жалб қилиш, суриштирув органига тезкор-қидирув ишларини олиб бориш бўйича мажбурий ёзма кўрсатма берилди [1].

Ушбу ўзгаришлар жиноий иш қўзғатиш тўғрисида қарор қабул қилинишидан олдин бажарилиши мумкин бўлган процессуал ҳаракатлар рўйхатини сезиларли даражада кенгайтиришга имкон берди. Шу билан бирга, ушбу босқичда мустақил процессуал мақомга эга бўлган фуқароларнинг, бўлажак иштирокчиларнинг хавфсизлиги тўғрисида қарор қабул қилиш муайян муаммоларни келтириб чиқаради.

Жиноят процессининг бошланғич босқичи сифатида терговга қадар текширув босқичда турли сабаблар ва шароитлар туфайли ушбу фаолиятга жалб қилинган фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлашда энг катта қийинчиликлар юзага келади. Аввало, бу ЖПКнинг 270-моддаси мазмуни жиноий процессуал мақоми аллақачон шаклланган ва процессуал равишда мустаҳкамланган (жабрланувчи, гувоҳ ва бошқалар) жиноят процессининг иштирокчиларига нисбатан жиноий процессуал жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни қўллаш имкониятини белгилаб қўйганлиги билан изоҳланади. Бошқа ҳолатда, жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни қўллаш қийинлашади.

Ушбу мураккаблик жиноят иши қўзғатилгунга қадар шахснинг процессуал мақомнинг йўқлигидан келиб чиқади ва фақат жараён иштирокчиларига нисбатан қўлланилиши мумкин бўлган жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни қўллашни имконсизга айлантиради. Масалан, суриштирувчи ёки терговчининг тегишли қарори билан жабрланувчининг мақоми белгиланади (ЖПК 53-м.). Шу вақтгача шахсни, масалан, жабрдийда ёки қурбон деб аташ мумкин. Эътибор беринг, жиноят ишини қўзғатиш масаласини ҳал қилишдан олдин жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни қўллаш масалалари алоҳида нашрлар бундан мустасно, етарлича ўрганилмаган [2].

Бундан ташқари, жиноят ишини қўзғатиш босқичининг хусусиятлари ва ундаги хавфсизликни таъминлаш жараёнини амалга ошириш механизми, бизнинг фикримизча, у (босқич):

- бу шошилиш, қисқа муддатли характерга эга бўлиб, жиноят процесси иштирокчиларини хавфсизлигини таъминлаш чораларини ўз вақтида қўллашни сезиларли даражада чеклайди (умумий қоидага кўра, ЖПК 270-м.);

- айрим тергов ҳаракатлари чекланган бўлиб, бу жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш бўйича тегишли қарор қабул қилишни ва уларни қўллаш учун етарли маълумотни аниқлашни қийинлаштиради;

- давлат ҳимоясининг индивидуал чораларини қўллаш билан ҳам боғлиқ бўлган қилмишнинг жиноий-ҳуқуқий баҳоланиши иш бўйича кейинги иш юритишга алоҳида таъсир кўрсатади.

Хавфсизликни таъминлаш учун жиноят квалификацияси муҳим аҳамиятга эга, чунки Ўзбекистон Республикасининг “Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуннинг 6-моддаси 2-қисми асосида давлат ҳимоясининг айрим чоралари фақат оғир ва ўта оғир жиноятлар бўйича қўлланилиши мумкин (бошқа яшаш жойига кўчириш; ҳужжатларни алмаштириш; ташқи кўринишини ўзгартириш; иш (хизмат) ёки ўқиш жойини ўзгартириш).

Жиноят кодексининг 15-моддасига кўра, оғир жиноятлар, уларни содир этганлик учун энг кўп жазо ўн йилдан ошмайди. Жиноят кодексида қасддан қилинган ҳаракатлар айниқса оғир жиноятлар деб тан олинishi белгиланган, бунинг учун жиноят кодексида ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёки ундан қаттиқ жазо назарда тутилган.

Бинобарин, кичик ёки ўрта оғирликдаги жиноятлар тўғрисидаги жиноий ишларда фақат шахсий ҳимоя, уй-жой ва мол-мулкни ҳимоя қилиш, махсус шахсий ҳимоя воситаларини бериш, алоқа ва хавфли огоҳлантиришлар бериш, ҳимояланган шахс тўғрисидаги маълумотларнинг махфийлигини таъминлаш ва вақтинча хавфсиз жойга кўйиш мумкин (Ўзбекистон Республикасининг “Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги [3] қонуннинг 6-моддаси).

Афсуски, биз ҳуқуқни қўллаш амалиётида, жиноят иши қўзғатилган пайтда жиноят содир этишда гумон қилинган шахс аниқланган бўлса жиноят-ҳуқуқий норманинг оғирлигини “ҳаддан ташқари ошириб юбориш”нинг салбий тенденцияси мавжудлигини таъкидлашга мажбурмиз.

Шундай қилиб, суриштирувчи ёки терговчининг жиноят ишини қўзғатиш тўғрисидаги қарорида кўрсатилган Жиноят кодексининг моддасига биноан қилмишнинг квалификацияси Ўзбекистон Республикасининг “Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонун қоидалари асосида алоҳида давлат ҳимоя чораларини қўллаш имкониятига бевосита таъсир қилади.

Шу муносабат билан, жиноят квалификацияси суд мажлисида жиноят иши қўзғатилганидан кейин ҳам давлат ҳимояси чораларини кейинчалик қўллаш билан бевосита боғлиқ бўлиши мумкин. Шундай қилиб, Жиноят кодекси асосида суд “жиноятнинг ҳақиқий ҳолатлари ва унинг ижтимоий хавфлилиги даражасини ҳисобга олган ҳолда, муайян асослар мавжуд бўлганда суд жазони енгиллаштирадиган ҳолатлар мавжуд бўлганда ва жазони оғирлаштирадиган ҳолатлар бўлмаган тақдирда, жиноят тоифасини унчалик оғир бўлмаган, аммо кўпи билан битта тоифага ўзгартиришга ҳақлидир. Такидлаш жоизки, барча олимлар ушбу таклифларни ижобий қабул қилишмаган[4].

Терговга қадар текширув босқичида тергов ҳаракатларини ўтказиш ва шу асосда ишни қўзғатиш тўғрисидаги процессуал масалани ҳал қилиш учун тўлиқроқ маълумот олиш, шунингдек, давлат ҳимоясини қўллаш ва хавфсизликни таъминлаш имкониятларини кенгайтириш; Ўзбекистон Республикасининг “Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуни асосида юзага келган. Бизнинг фикримизча, ЖПКнинг 270-моддаси мазмунига (“жиноят тўғрисидаги хабарни кўриб чиқиш тартиби”) жиддий қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритиш

зарурлигини, “судгача бўлган процесснинг иштирокчиси”га нисбатан хавфсизликни таъминлаш имкониятини кенгайтирди[5]. Шунинг таъкидлаш керакки, ушбу нормалар ЖПКнинг 270-моддада белгиланган фақат битта хавфсизлик чорасини қўллаш имкониятини кўрсатади: тергов ҳаракати баённомасида шахсий маълумотларни кўрсатмаслик, бизнинг фикримизча, тергов ва суд амалиётида алоҳида қийинчиликлар туғдирмайди.

Бунда, бизнинг фикримизча, жиноят-процессуал нормани аналогия орқали қўллаш имкониятини кўриш мумкин. Гап шундаки, ЖПКнинг 329-моддасида жиноят тўғрисидаги хабарни терговга қадар текширув босқичида, яъни жиноят иши қўзғатиш масаласи ҳал этилмаган пайтда тергов ҳаракатларини ўтказишга имкон беради.

ЖПКнинг 90-моддаси (“тергов ҳаракати баённомаси”) тергов ҳаракати баённомасини тузиш мазмуни ва шартларига қўйиладиган умумий процессуал талабларни, яъни, қоида тариқасида, жиноят иши қўзғатилгандан ва дастлабки тергов бошланганидан кейин тузилган процессуал ҳужжатни тартибга солади. Қонуннинг 4-моддаси (“Ҳимоя қилинувчи шахслар”) асосида давлат ҳимояси чоралари, шунингдек, ариза берувчига, гувоҳга ёки жиноят қурбонига ёки жиноятнинг олдини олиш ёки ошкор қилишга ҳисса қўшадиган бошқа шахсларга нисбатан жиноий иш қўзғатилишидан олдин қўлланилиши мумкин.

Яна бир муаммо терговга қадар текширув давомида жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш чораларини қўллаш учун асосларни (шартларни) белгилаш масаласи ҳисобланади[6]. Жиноят ишини қўзғатиш тўғрисида қарор қабул қилишда иш бўйича истиқболли иш юритиш, жиноятнинг фош этилиши, турли жиноий-ҳуқуқий ва жиноий-процессуал оқибатларга тааллуқли айбдорлик далилларини олиш эҳтимоли даражаси катта аҳамиятга эга.

Кўриниб турибдики, терговга қадар текширув босқичида одил судловга кўмаклашувчи шахсларни давлат томонидан ҳимоя қилиш жараёнини бошлаш масаласини ҳал қилишда жиноят процессига шахс томонидан амалга оширилиши мумкин бўлган ёрдамнинг сифати – жиноят иши учун муҳим далилларни олиш истиқболи бўлиши керак. Шу билан бирга, бундай ахборот сифатининг аҳамиятли томони ҳимояланган шахсда жиноятни очиш ва уни содир этган шахснинг айбини аниқлаш учун зарур бўлган маълумотларнинг аҳамиятини ўз ичига олиши лозим.

Шахсда мавжуд бўлган маълумотларнинг сифатини баҳолаш далилларни баҳолаш эркинлиги принципи асосида жиноий иш юритаётган шахснинг ваколатидир [7]. Иккинчи ҳолатда, процессуал бўлмаган маълумотлар фақат йўналтирувчи қийматга эга бўлиши мумкин. У процессуал текширувдан ўтказилади. Бундан ташқари, ҳимояга муҳтож шахс жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни қўллаш тўғрисида илтимоснома билан ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига шахсан мурожаат қилиши ва жиноий одил судловни ривожлантиришга тайёрлигини билдириши мумкин [8].

Бу маълум бир муаммони келтириб чиқаради зеро судга қадар иш юритишда процесс иштирокчиси ёрдам беришини, бунинг оқибатида эса, уни ҳимоя этиш зарурлигини келтириб чиқаради[9]. Бундай ҳолда, бизнинг фикримизча, тажовуз амалга оширилиши эҳтимолини аниқлаш жиноий процессуал эмас, балки кўпроқ тезкор-қидирув хусусиятларига эга: ҳимояланиши

лозим бўлган шахс билан алоқа ўрнатиш, таҳдид субъектларини аниқлаш, хавфсизликни таъминлаш услубларини ва шакллари аниқлаштириш ва бошқалар.

Фикримизча, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, айниқса, жиноят процесси иштирокчиларининг ҳимояси чораларини қўллаш ва жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш учун асосли усулларни ишлаб чиқишга, шу жумладан давлат ҳимоясини қўллаш масаласини ҳал қилишнинг дастлабки босқичида истиқболда ҳимояланадиган шахс билан психологик алоқа ўрнатилишини ҳам ҳисобга олиш даркор.

Шу муносабат билан, М.Р.Фадеева ҳақли равишда таъкидлаганидек, “жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминловчи давлат органлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш, ўз навбатида, у ёки бу хавфсизликни таъминлаш чораларини қўллаш услубиятини ишлаб чиқишни, шунингдек, бир ҳимояланган шахсга нисбатан бир вақтнинг ўзида бир нечта чораларни қўллашни тақозо этади. Бунинг учун доимий равишда, ҳуқуқни қўллаш амалиёти ва статистик маълумотларни таҳлил қилиш, билан бирга, жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашнинг аниқ чора-тадбирларидан ҳар бирини қўллаш самарадорлиги кўрсаткичларини аниқлаштириш зарур” [10].

Шу билан бирга, процессуал нуқтаи назардан, жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш масаласи ҳам ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Ҳимоя чоралари фаол қўлланиши шарт. Зеро, жиноят процесси иштирокчисининг хавфсизлигини таъминлаш ташаббуси нафақат бундай ҳимояга муҳтож шахсдан, балки жиноят тўғрисида муҳим маълумотларга эга бўлган шахснинг ҳақиқатни аниқлашга ёрдам бера олиши тўғрисида маълумотга эга бўлган мансабдор шахслардан, хусусан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари (терговга қадар текширув, тергов, суриштирув) мансабдор шахсларидан ҳам келиб чиқиши мумкин. Бундан ташқари, процесс иштирокчисининг хавфсизлигига таҳдид солиши мумкин бўлган бирламчи маълумот ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимларига ҳам тезкор каналлар орқали келиб тушиши мумкин. Шу билан бирга, ҳимояланадиган шахснинг жиноий судловга ёрдам беришнинг ўзигина унга нисбатан хавф пайдо бўлишига олиб келиши ва унинг хавфсизлигига таҳдиддан ҳимоя чораларини қўллаш зарурлигини келтириб чиқариши мумкин.

Терговга қадар текширув босқичида жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашнинг ўзига хослиги иш юритишнинг мазкур босқичида барча жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни амалга ошириш имконияти йўқлигида ҳам ифодаланади.

Жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш қўлланилиши мумкин бўлган судгача ҳамкорлик шартномасини тузиш фақат дастлабки тергов босқичида амалга оширилиши мумкин. Ушбу хулоса ЖПКнинг 270-моддаси мазмунидан келиб чиқади: “Айбга иқрорлик тўғрисидаги келишувни тузиш тўғрисидаги ариза гумон қилинувчи ёки айбланувчи томонидан берилади”.

Терговга қадар текширув босқичида текшириш усуллари ҳам ўзига хос ва мазмунан икки хил:

- 1) сабабни ва унда жиноят ишини қўзғатиш учун асослар мавжудлигини текшириш;
- 2) хавфсизликка таҳдид мавжудлиги фактларини текшириш.

Ушбу ҳолатда, биз бундай икки хил мазмуннинг иккинчи элементига эътибор қаратамиз.

Бизнинг фикримизча, процессуал ва қисман тергов ҳаракатларининг мустақил йўналиши сифатида текшириш ва асосларни белгилаш керак, ЖПКнинг 270-моддасида белгиланган жиноий процессуал жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш асосида давлат муҳофазаси чораларини қўллаш шартлари (ҳолатлари), бу жиноят ишини қўзғатиш учун сабаб ва асосни текшириш билан параллел равишда амалга оширилади. Бунинг ўзига хослиги.

Ушбу параллелликнинг долзарблиги ишни кўриб чиқишнинг бошланғич босқичларида кейинги дастлабки тергов учун зарур қафолатларни белгилашда намоён бўлади. Агар таҳдидлар тўғрисида ўз вақтида маълумот олиш зарурлигига эътибор қаратилмаса (масалан, жиноят гувоҳи ёки жабрланувчига нисбатан), жиноят ишини қўзғатиш ҳам ҳал бўлмасдан қолиши мумкин. Агар гувоҳ ёки жабрланувчига дастлабки терговга ёрдам бериши муносабати билан қонунга ҳилоф равишда таъсир ўтказган бўлса, улар жиноят процессига ёрдам беришдан бош тортиши мумкин.

Терговга қадар текширув босқичида суриштирувчи ёки терговчи Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунига кўра, жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлаш асосида давлат ҳимояси чораларини қўллаш тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин. Амалдаги қонунчиликда давлат ҳимояси чоралари ва жиноят-процессуал жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни бир вақтда қўллаш бўйича аниқ таъқиқлар мавжуд эмас.

Ўзбекистон Республикасининг “Жабрланувчиларни, гувоҳларни ва жиноят процессининг бошқа иштирокчиларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонундан келиб чиққан амалиёт шуни кўрсатадики, фақат процессуал жиноят процесси иштирокчиларининг хавфсизлигини таъминлашни қўллашнинг ўзи етарли саналмайди. Бир қатор ҳолларда, бундай шахсларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун уларни узоқ вақт давомида доимий равишда қўриқлаш, яшаш жойини, ташқи кўринишини ва паспорт маълумотларини ўзгартириш керак. Бундай фаолият тегишли ҳуқуқий ва молиявий ёрдамни талаб қилади.

Шундай қилиб, терговга қадар текширув босқичида шахснинг давлат ҳимояси ва жиноят-процессуал хавфсизлигини таъминлаш унинг хусусиятларига (иш учун зарур бўлган маълумотларнинг қисқалиги, тўлиқ эмаслиги ва бошқалар) хосдир. Шу билан бирга, чекловли характерга эга бўлган мавжуд жиноий процессуал ва процессуал бўлмаган воситалар ушбу босқичда жиноий процессуал Қонунчилик нормалари асосида ҳам, Қонунда белгиланган давлат ҳимояси чоралари асосида ҳам жиноий одил судловни қўллаб-қувватловчи судгача бўлган процесс иштирокчиларини ҳимоя қилишга имкон беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. “Суриштирув институти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” ЎРҚ-442-сонли Ўзбекистон Республикаси қонуни // <https://lex.uz/docs/3328284>

2. Брусницын Л. В. К обеспечению прав жертв преступлений в досудебных стадиях // Уголовное право. – 2004. – № 1. – С. 58 и др.
3. <https://lex.uz/docs/4159913>
4. Трофимова Г. А. Расширение принципа судейского усмотрения // Российский судья. – 2014. – № 1. – С. 25– 27; Малков В. П. Право суда на изменение категории преступления // Законность. – 2013. – № 11. – С. 36–39.
5. Миразов Д.М. Терговга қадар текширув. Ўқув қўлланма. – Т., 2016. 112 б. Шашин Д. Г., Коршунов А. В. Некоторые проблемные аспекты производства проверки сообщений о преступлениях // Эксперт-криминалист. – 2014. – № 1. – С. 6–19; Зинин А. М. Особенности регламентации использования специальных знаний при раскрытии и расследовании преступлений // Актуальные проблемы российского права. – 2013. – № 6. – С. 749–751 и др.
6. Епихин А. Ю. Поводы и основания применения и реализации мер безопасности защищаемых лиц в уголовном судопроизводстве // Вестник КРАГСиУ. – Государство и право. – 2004. – № 7. – С. 4–11 и др.
7. Селина Е. В. Свобода оценки доказательств в отечественном уголовном судопроизводстве // Актуальные проблемы российского права. – 2014. – № 6. – С. 1197–1201; Хахулин С. В. Актуальные проблемы теории и практики оценки доказательств // Российский следователь. – 2014. – № 12. – С. 3–5; Лавренко А. П. Закономерности формирования внутреннего убеждения судей в российском уголовном судопроизводстве // Общество и право. – 2011. – № 4. – С. 238–240 и др.
8. Умарханова, Д. Ш. (2016). Правовое регулирование международного сотрудничества по уголовным делам в Республике Узбекистан. Российский следователь, (23), 47-50.
9. Egamberdiev D. "LEGAL ISSUES ABOUT FRAUD INCISION IN THE FIELD OF INSURANCE: THEORY AND PRACTICE" Norwegian Journal of Development of the International Science, no. 62-2, 2021, pp. 7-9. doi:10.24412/3453-9875-2021-62-2-7-9
10. Фадеева М.П. Утверждена Программа «Обеспечение безопасности потерпевших, свидетелей и иных участников уголовного судопроизводства на 2006–2008 годы» // Российский следователь. – 2006. – № 12. – С. 5–6.